

podobami v zrcalu, ki hlapijo kot meglice, zgoščajo pa se poteze obraza moža, v katerem spoznavam sebe.

Tone Pavček

BARVE V POKRAJINI

O barvah v pokrajini naj bi rekel kakšno lepo besedo. Prav. Toda o kateri od mojih pokrajin? Mene je namreč doletela posebna, morda ne čisto zaslužena sreča. Imam dve pokrajini. V eno sem se narodil, bilo je to davno, tam doli nekje na Dolenjskem, v drugo sem, potohodec, privandral v zrelih letih. Prva je domovina, ki jo otrok obide bos vsenaokrog, in si ji zvest kot materi sin. Tudi druga, Slovenska Istra, prisvojena in pridelana v besedi in zemlji, lega po vseh mojih udih in sega v dušo, čeprav je prva pač prva. Med sabo se razumeta in v meni dopolnjujeta, četudi se ne ujemata ne v značaju ne v govoru in ne v barvah.

Vsaka pokrajina ima svoj značaj, svojo podobo, svojo osnovno barvo. Ne menjava svojih značilnosti, pa četudi njeni prebivalci šarijo in packajo po njenem telesu z zgradbami – tujki, s samovšečnimi igrišči, z ranami – kamnolomi ali s širokopasovnicami, ki držijo v nikamor, v izginotje lepote. Osnovna barva je vsaki pokrajini dana, ostaja kot glavni ton, kot živica govora, najsi ji letni časi dodajajo ali jemljejo radožive barvne veselosti in zamišljeno resno strogost. Še mnogo bolj kot pokrajina spreminja barve človek, gost v pokrajini, vse od prvih korakov do zadnjega oddiha ali izdiha. Njegove barve zore z njegovimi leti in so tudi odsev njegove duše.

Kot otrok sem videl okrog naše hiše, v svojem prvem bosonogem svetu, vse zeleno, zeleno, zeleno. Trave in trtje in drevje, vse zeleno in jaz kot Marko, ki skače po zeleni trati. Bele barve zime nisem maral ne videti, še manj jo občutiti. Hotel sem svojo zeleno. Mati je gledala drugače; videla je črno in rjavo zemljo, ki jo je kopala, sive dneve dnine na vasi, še bolj sivo kupolo neba nad seboj, kadar ni bilo kruha za otroke, a včasih, ne samo v sanjah, tudi belega konja, zapreženega v koleselj in svetlo pisano ruto na svoji glavi. Bogve kakšne barve je mama gledala v svoji mladosti, v lepih letih zaljubljenosti, v času pred poroko in kdo ve, sta se ji sivina in črnina življenja osvetlili na koncu potovanja iz šentjurskega doma v večnost. In kakšne barve je zdaj ta, nam tako neskončno neumljiva večnost?

Sam sem svojo otroško zeleno barvo mladosti v mladeniških letih zamenjal za modro, bolj natanko, za sinjo. Zaljubljenca je bilo vse modro, od neba do plavic in lanu, vse sinje, sinje, kot so bile oči deklice sinjeočke. Tako je pijatelj slikar vse, kar je slikal, oblekel v modro: potok, drevesa, hoste, polja, nebo, ljudi pod njim, še belo zimo je pomodril, še preorana njiva in znamenje ob poti k njej sta bila modra. Tako je videl, najbrž zato, ker je bil večno zaljubljen, če ne v žensko, pa v svojo pokrajino ob jezeru in v vse lepo. Za lepoto pa mu je najbolj ustrezala modra barva. Bila je njegova od začetkov, ko je prijel v roke slikarski čopič, do konca, ko je, zagotovo, odšel v svojo sinjino.

Moja vztrajnost je manj trdna. S sinjega sem se vrnil k zelenemu. In pri tem ostajam.

Barva Dolenjske je zelena. Zelena v vseh tisočeri odtenkih. Od svetle nežnosti prvih lističev na bukvah in gabrih v hostah, od še bolj rahločutnih brstičev na vinski trti do mlade ozimne pšenice in do visokih temnejših pokončnih trav, ki padajo v redi pod koso ali strojem in še bežeča prepelica pedpedika z zelenim poudarkom. In je zelena visoka koruza in so zelene senožeti in zelene jesenske paše in zeleno upanje povsod po deželi, ki jo skrivnostno zeleni zelena Krka.

Zelena je barva Dolenjske.

Še takrat, ko trava nadene rumenkasti oprh, ko se v hostah listje pozlati in porjavi, ko po goricah osamela trta odmetava zlato rumeno listje, da zveni na bakreni struni odhajanja in se za zimsko belino spreminja v črno razpelo, je vseeno vsepovsod prisoten zemlje zeleni spomin, kot bi rekel Cene Vipotnik. Pojoč, valujoč, prijazen zeleni spomin Dolenjske. Morda smo tudi zato Dolenjci veseli ljudje.

Zelena barva Dolenjske ima svoje sporočilo, svoj nauk: veselite se življenja. Imejte ga radi, pa naj pride karkoli, krvava vojna ali črna kuga. Zelena barva pomeni rast, potrjuje življenje, nazdravlja upanju.

Ko pridem domov na Dolenjsko, ozelenim. Od vsega zelenega vsepovsod. Od zelenih trav, travnikov, zelenega mahu v hostah, od spomladanskega zelenila na bukvah in gabrih z nežnimi odtenki vseh svetlozelenih barv, pa spet z jesenskimi bakrenozlatimi prelivi nad zelenimi košenicami, z zelenimi listi trte in z zelenečim upom med nebom in zemljo. In spet lahko vidim, kako na pomlad pastirček z zelenim klobukom na glavi, z zeleno preslico v ustih pase zelene krave in mu zeleni Jurij piska na muževno piščal. Gledam in se sprašujem, ali je Jurij ali sem morda jaz, ali pa sva oba samo piščalka, na katero piska piščal časa. Slišim zvok in za njim melodijo, staro, znano, iz časov minulega proščenja, ko ni bilo ne v preteklosti in ne v prihodnosti ne ujme, ne nesreče, ne vojne, ne smrti. A vse je širom po zemlji, čez griče in doline, pa od zemlje do neba zeleno od spomladanske brsti in od aprilskega ljubljenja. Tako cvete zeleni čas pravljič in celo lačni zajci puščajo ljudem za srečo štiriperesne deteljice nedotaknjene.

Skozi zelena vrata Dolenjske smuknem na hitro k beli vili, v svet čarovnij in potem ostajam v njem dolgo, vse dokler se pesem ne pretrga. In tudi pesem hoče biti zelena.

Tako mi je Dolenjska zmeraj pomladna. Še jesenska ajda, ko zraste in zacveti, spominja na pomladno cvetje, a njeno rdečkasto steblo na kri, ki kroži po mladostnem pomladnem bilju. Le zima, ki hoče vse prekriti s svojo belino, se upira zelenemu. A vendar: visoke temne smreke, ki se zmagoslavno dvigujejo iz beline, slavijo z zelenim, in pod belim prtom se že pripravljajo ilegalci, da butnejo v zeleni razvrat, in čisto mlada, jeseni posejana žita, so pod belino vsa nežno svetlo zelena. Tako narava tudi pozimi oznanja osnovno barvo pokrajine: zeleno.

Sam pomnim, da sem bil na pomlad zmeraj enako neučakan kot zelenje pod snegom. Komaj sem čakal, da bi v vinogradih po naših gričih ostale na rjavi zemlji le še majhne zaplate nestopljenega snega, da pohitimo med trsje, na rez in vez in kop, da priključimo s soncem spomladansko zelenje. In potem vse dolgo leto en sam užitek: barve vinogradov so najčistejša glasba na mavrični lestvici samih svetlih durov, samih toplih tonov, samih mogočnih zelenih akordov.

Gledaš, poslušaj, uživaš.

Zeleno, ki te ljubim, zeleno.

Moja druga pokrajina je Istra. Lepa pokrajina, ki pa je še lepša s pridevnikom, tako da se ji v tej dvojini reče: Slovenska Istra. Nismo se še prav navadili na to zvezo, ne zveni nam, trdim suhozemcem, domače, kot da nam ni prav ne po umu ne po srcu. Jaz sem to pokrajino, to lepo Slovensko Istro, priposestvoval ali bolj po pravici rečeno, prislužil v dolgih štirih desetletjih privajanja tuji zemlji, tujim kamnom, tujemu drevju in tujim ljudem. Najprej sem se priučil, tujec, istrski trti, zdaj sem že dolgo z refoškimi in z malvazijo na ti. Ko sem sprejel njuno govorico, sem začel razumevati tudi govor pokrajine, njen zven in barvo.

Že ko stopiš čez Kraški rob, prestopiš barvno črto, ločnico dveh ozemelj. Izgine zelena temota borovcev, sivobelega skale s tisočletno trdnostjo zamejujejo suhozemstvo od sredozemstva, pogled se odpre in razširi v novo prostranost, v drugo zračnost. Zeleno zamenjuje sivooljnata barva dreves in trpkost gospostvo sivobelega kamna. Trpkost se meša s slanostjo, zrak pa je bolj poln ozona, sonce bolj vseprisotno, zemlja bolj skopa in želja po odhajanju čez morje močnejša. Daljave, ki ti pridejo tu naproti, so mamljive, najsi kot njihova sivina nezanesljive. Od tod menda skozi stoletja večno preseljevanje ljudi v teh krajih, mešanje ljudi, narodov, jezikov in ob vsem edina osnovna barva – siva in edina stalnost – nezaupljivost.

Zelenje v Slovenski Istri je sramežljivo, skromno, potisnjeno v kot. Kot da se ne upa gospodariti na svojem, se stiska med kamni, škarpami, med kamnitimi hišami z belimi baladurji in od časa potemnelimi portoni, zleze na pergole za kratko dobo od Jurija do Mihela, pa spet kot drugod, tam gori v Sloveniji zbledi, porjavi in se skrije samo vase. Samo trpki brin, osamljeni borovec in visoke zelene ciprese ob poteh in za zidovi pokopališč stoje kot temni stražarji med tu in tam, od zelenila življenja do črmine smrti. A vendar: kadar pride pomlad v to deželo s svojo posestrimo ljubeznijo, se na vrhu cipres zagugata beli grlici v večno lepem ritmu ljubljenja in potem trta v vinjah zacvete z opojno dišečim vonjem. In ta je zelen, od upanja in od pričakovanja.

Sicer pa ima Istra svoje barve. Njihov glavni osnovni ton je sivobela glasnost kamnov, ki razmejujejo rjavino polj in sivooljčnato barvo oljk in ograjujejo zelenilo vinogradov. Ta sivobela kamnitost je trdna stalnost dežele. Stoji sredi zemlje kot njen človek, ki ve za Sredozemlje in za suhozemski sever, a je zavezan svoji rdeči zemlji, sivemu kamnu na njej in srebrnim zvezdam nad seboj. Pogled mu gre v nižine morja, v njegovo spreminjajočo se barvitost, ki se začuda ujema z barvami na kopnem. Pravijo, po narodni pesmi in po mnogih pripovednikih, naša plava Adrija, vendar te modre barve ni. Soline so sivorjave, še galebi nad njimi so iste, le malo svetlejša barva, le ko kristalizira sol, se zaiskre v srebrnini, kot da se lesketa solza v soncu, morje pa je ali motno sivo ali zamolklo temno, neodkrito, zahrbtno, samo ob svežih jutrih je modrozeleno, čisto in mirno kakor deklice, ki se po lepih sanjah prebujajo. A morje je drugo, morje ni zemlja. Istrska zemlja vabi v svoje naročje morje, a se ga prav tako tudi brani. Morda zaradi starih ločevanj med tujo gospodo ob morju in vaško beračijo v zaledju. Samo redki junaški morjeplovci in številnejši pretepaški ribiči so se vdinjali morju, drugi so se bili s težko zemljo in kamni, bili potohodci iz vasi do mesta, iz ene doline do drugega hriba, od doma do čimtera, od rojstva do smrti.

Istra, pravijo, ima za vzglavje kamen in brinje na čelu. Sivobeli kamen med oljčniki, cipresami, med upornim, v poletni suši hirajočim zelenjem, je glasen kot osamel grleni krik galebov, kot tiha tožba istrskega človeka: Sam sem kakor drevo med nebom in zemljo, zakopan kot kamen v rdečo prst, krvaveč kot ruj na jesen, a

vendar živ in blagoslovljen s temno krvjo refoška, ki se preлива tod iz roda v rod. Takrat, ko dozori refošk, ko zakrvavi ruj po bregeh, ko rdeče gorečke svetijo na oknih hiš in odmetava teranovka svoje rdeče liste, gori Istra v krvavo rdeči barvi. Takrat je plamen, je ogenj, je kres in vriskanje rdečih barv. Veselje do življenja huščne prek sivobelega kamna, škarp, praznin in goličav, čez pokopališke ciprese tja gori v mrzli sever in doli na topli jug, na vse štiri strani sveta, večerno nebo, porisano z istimi odtenke rdeče barve – kot bi ga pomalal prijatelj Apollonio – pa se skloni nizko k človeku, kot da se mu ne več iz višav, ampak iz človeške bližine smehlja sam ljubi Bog. Takrat je Istra himnična v svojem skromnem čudovitem razkošju. V belosivo enakost istrske skoposti vstopijo radoživi veseljaki, mejaši dionizijskih svečanosti in zemlja pleše, kot ji godeta sosed Giovanni na svojo harmoniko in neuničljivi Luciano Kleva na svojih sto inštrumentov.

Istra, prisluzena ljubezen moja. Pokrajina sivobelega strogosti in sanj o zelenem.

Srečen človek sem. Imam dve pokrajini. Vsaka ima svoj značaj in svoje barve. In obe sta radodarni in z mano prijazni.

Dolenjska je vesela milina.

Slovenska Istra je zadržana pokrajina.

Obe pa sta, po zakonu narave, zgodovine in po volji usode v skladju z bitjem časa in s srčnim utripom ljudi. Ena, Dolenjska, je neizbrisno povezana s popkovino vse dežele od pradavnine, kar je po njenem naročju začela teči zelena Krka, od svoje prve govorljivosti, ko je ozelenela po Trubarju in njegovih slovenska beseda, druga, Slovenska Istra pa je na robu in na okrajku ozemlja in zgodovine, na ločnicah meja med svetovi, državami in sistemi, pa tudi na meji razmišljanj *Čigava sem?* in prevladujočega odgovora *Nikogaršnja, samosvoja*. Nihče me ni sprejel za svojo, nihče nežil, nihče ljubil. Noben od mnogih in različnih gospodarjev, ki so prihajali in odhajali. Samo moj človek, ta, ki je ostajal vseskozi enako samotni in samošen, kot jaz, enako na robu preživetja in usihajočih možnosti, je bil zmeraj z mano in je vtisnil vame svoj pečat upornosti, nezaupljivosti in samovoljnosti. To je moja temeljna drža, to je moja osnovna barva. Forešti, ki pridejo, lahko mahajo z zastavami te ali one barve, ostanejo forešti, čez sto let, če se izkažejo z delom, jih sprejemem.

Mene je Istra sprejela. Ko režem, vežem, kopljem, škropim malvazijo in refošk, ko stopam v vinjo, kakor se hodi v cerkev, pobožno, ponižno, odprto za pogovor z reznicami in šparoni, ko sadim, obrezujem, obiram oljke in še bolj, ko jih, sveta drevesa, občudujem in jih skušam posnemati v vztrajnosti in trdoživosti, ko s starim badilom obračam ob pravem času, ko ni ne moče ne suše, zemljo, da mi rodi, počasi snemam skorje tujstva s sebe, stopam v hišo svoje nove zaveze, sedam za mizo domačnosti in poslušam govor predhodnikov, ki so odšli ali so jih odnesli čez kamniti prag, a so še zmeraj kot neme priče in varuhi doma prisotni. Tako kot zemlja, vinograd, oljčnik tudi oni pričaji zame. Zato, morda že čez leta, zagotovo pa vsaj čez desetletje, v Istri ne bom več forešt, prišlek, tujec.

Sreča, da sta mi dani dve pokrajini, je večkratna. V njunem bogastvu in v njuni različnosti. V njuni tako različni barvitosti, a tudi v sožitju z njima, ki ga izpisuje različen navdih zagledanosti, če ne kar ljubezni. Različno sta vstopili vame, ena takoj in skozi glavna vrata z vso svojo barvitostjo in s svojo pesmijo, druga počasi, čez leta, obotavljaje, zadržano, z barvo in glasbo, na kateri se je bilo treba navaditi. Prva je bila pesem sama po sebi, pri drugi sem komajda po desetletjih prišel do

koreninja pesmi. Zdaj mi, kadar je milostni čas pesmi, pojeta obe. Vsaka v svojih barvah, v svojih tonih, v svojem ritmu, ena bolj v daktilu, druga v jambih, a obe ne tako redko v ditirambu. Za njima lovim tu in tam svoj verz in ga polagam v ritem in na njuno barvno paletu. Od vsega začetka sta bili obe lepi in nikoli ni bila nobena od njiju ne nema ne črna. Zato tudi moje pesmi o njiju hočejo k svetlobi.

Milivoj Miki Roš

OKUŠANJE BARV Z JEZIKOM

Naslov letošnjega simpozija mi je vznemirljivo zanimiv predvsem iz dveh razlogov. Prvi razlog je njegova neprikrita poetska »teža«, kar naslovu daje kredibilnost, da se pod njim odvija simpozij o mladinski literaturi. Drugo razlog za vznemirljivo zanimivost pa mi predstavlja nedorečeno konkretna odprtost naslova. Moram povedati, da sem dolgo iskal besede, s katerimi bi lahko opisal, kaj me je pri naslovu vznemirilo. In bolj, ko sem iskal, bolj se mi je v glavi izrisovala vse bolj komplicirana besedna zveza. Pa tako lep naslov! Če grem lepo po svoji vrsti nedorečene konkretne odprtosti Barv pokrajin in ulic v mladinski književnosti, se mi tolmačenje naslova razkriva nekako takole.

Konkretnost. Konkretnost prav kliče v čase pisanja osnovnošolskih spisov, ko smo med drugim morali opisovati svojo pot v šolo. Natančno določen naslov, pod katerim je bilo vsakomur jasno, o čem mora pisati. Pod streho letošnjega simpozija bi bilo treba pot opisati še v barvnih odtentkih. Nekomu bi bili ljubša jesenske nijanse, drugemu pomladanske ali zimske, poleti pa so itak počitnice. Da, radi smo imeli spise s strogo konkretnimi naslovi, kot je opis kakšne ulice, pokrajine ali mesta, natančno zakoličena trasa torej, s katere nisi mogel zdrsniti. In smo pač pisali o tem, kar smo videli. Ali pa kar smo čutili do dedkov in babic ali pa do kakšne domače živali. Večinoma vsi približno enako.

Nedorečenost. Po drugi strani pa smo imeli radi fantazijske spise z naslovi, zraslimi iz domišljije. V tem žanru šolskih spisov skoraj nisi mogel narediti napake, razen morda celega kupa slovničnih. Po zraku so letali vesoljci, po temačnih kotih oprezali vampirji, se po spalnicah sprehajali duhovi in še kakšen časovni stroj je švignil po časovnih prostorih. Lahko si se razpisal o vsem mogočem, vse je bilo dovoljeno, samo da je bilo kar najbolj nemogoče ali pa vsaj na robu verjetnega. Hvala skrajnostim!

Odprtost. Tistemu vmesnemu prostoru med konkretnim in nedorečenim pa nismo prikimavali z največjo vnemo. Je bilo preveč ohlapno, brez smernic, odprto, kot bi sploh ne bilo omejitve s konkretnim in nedorečenim, je izgledalo kot past, v katero bi radi učitelji ali učiteljice maternega jezika ujeli čimveč nepismenih učencev. Je izgledalo tudi kot polje negnetljive materije, v oblikovanje katere so posvečeni zgolj moške in ženske iz fotografij v berilih za vse razrede. In tukaj se skrivajo barve mladinske literature. Da ne bo pomote; ne razpredam o političnih ali, bog ne da, ideoloških barvah. Kajti tudi tako bi lahko v teh časih označeva-